

STUDIJŲ APLINKA KAIP TEISINĖ KATEGORIJA

Sergejus Neifachas

Lietuvos edukologijos universitetas, Vaikystės studijų katedra, Lietuva

Andrejus Rudanovas

VŠĮ „Gyvybės mokslų ir edukologijos institutas“, Lietuva

Santrauka

Parašyti šį straipsnį paskatino viešajame Lietuvos diskurse dažnai kylantys ginčai dėl studijų aplinkos kaitos politikos aukštojo mokslo erdvėje, dėl jos interpretavimo kaip teisinės kategorijos ribų ir tam tikras švietimo sistemoje egzistuojantis teisės filosofijos, be kurios negali tinkamai plėtotis ir autentiškas švietimo teisės mokslas, vakuumas. Rašyti apie studijų aplinką, vadinasi, rašyti apie aukštąjį mokslą, teisę ir jos sampratą apskritai, o rašant apie studijų aplinkos interpretavimą reikia pradėti nuo sąvokų interpretavimo teorijų. Čia matome, kad studijų ir aplinkos kaip teisinės kategorijos sąvokų interpretavimas teisės mokslą neabejotinai susieja su hermeneutika, edukologija, politika ir filosofija. Lietuvos aukštojo mokslo teisiniame diskurse studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, nagrinėjimas yra labai menkai išplėtotas. Taip gimė šio straipsnio idėja – nagrinėjant tarpdisciplininius viešosios (švietimo) politikos proceso ryšius ir teisės tyrimų problematiką kartu pristatyti studijų aplinkos kaip teisinės kategorijos sampratą. Straipsnyje siekta aptarti studijų aplinkos sąvoką, panagrinėti, koki turinį ji apima; išryškinant metodologines pozicijas, apibrėžti studijų aplinkos kaip teisinės kategorijos darybos (turinio kontekstų) aspektus ir aiškinti teisinės normas, kurios įtvirtina studijų aplinką kaip teisinę kategoriją.

Pagrindiniai žodžiai: *studijų aplinka, teisinė kategorija, teisinė idėja, teisės norma, teisiniai santykiai studijų aplinkoje, teisinio reglamentavimo ribos.*

Įvadas

Tyrimo objekto problema: sampratų ir teorinių diskursų brėžtis

Studijų aplinkos tyrimo kaip teisinės kategorijos svarba ir vertė šiuolaikinėje švietimo teisės teorijoje tuo didesnė, kuo ši sąvoka neaiškesnė, vadinasi, paslankesnė. Tą patį būtų galima pasakyti apie daugumą edukacinių sąvokų – sąvoka tuo vertingesnė, kuo silpniau jos, kaip termino, ribos atlaiko skirtingų švietimo filosofijos kryptių (paradigmų) refleksijas (Kuhn, 2003). Darbas su tokiomis sąvokomis labai reikalingas, jei tik norima ne tik reflektuoti socialinę sąmonę, bet ir veikti jos kaitą. Studijų (mokymo(si) aplinkos sąvoka yra būtent tokioje perkainojimo kryžkelėje. Tai reiškia, kad į ją ir jos kaitą įsižiūrint įmanoma užčiuopti platesnes mūsų dienų mąstymo transformacijas.

Be abejo, studijų aplinkos sąvokos kaip ir bet kurios kitos sąvokos turinys yra gyvas ir paslankus prasmų junginys, priklausantis, viena vertus, nuo sąvokos nagrinėjimo tradicijos, kita vertus, nuo to, kiek ir kaip ji bandoma nagrinėti dabar. Žvelgiant į tai, kaip studijų aplinkos sąvoka vartojama šiandien, aiškiai matyti dvi skirtingos, bet vieno-

dai tikėtinos jos raidos tendencijos. Pirmoji jų (būdinga viešajam diskursui) yra siekis studijų aplinkos sąvoką vartoti nagrinėjant edukacinius procesus, siekiant apibūdinti tiek dėstytojo organizuotą ir realizuojamą aplinką, tiek tą aplinką, kurioje studijuoja besimokantys asmenys (Jucevičienė, 2010). Tačiau yra ir antroji tendencija, gana aiškiai matoma postmodernistinėje filosofijoje ir kitoje mokslinėje literatūroje, – studijų aplinka gali būti laikoma tokiu globalizacijos, integracijos procesų, informacijos ir komunikacijos technologijų plėtros fenomenu, kuris formuoja kiekvieno studijų aplinkos dalyvio (dėstytojo, studento) elgseną. Anot P. Jucevičienės, pastaraisiais dešimtmečiais įvairių šalių universitetai keitė savo koncepcijas, pasukdami modernėjimo (*tapimo masiniu*) keliu. Tačiau šis reiškinys pastaruoju metu kelia daug ir įvairių prieštaringų metodologinių *kiekybės virtimo kokybe* problemų: pasauliniu mastu išvelgiamas *autonomijos* ir *akademinės laisvės*, svarbiausių tradicinių aukštojo mokslo vertybių, *praradimo pavojus* ir stambių korporacijų siekis valdyti aukštąjį mokslą. Šie visuomenės raidos aspektai kelia naujus iššūkius visam aukštajam mokslui, kuris išgyvena savąjį transformacijų laikotarpį (Jucevičienė, 2010, p.7–8). Priklausymo nuo studijų aplinkos tradicijų būdai, lygmenys ir intensyvumas skiriasi, tačiau visais atvejais leidžia mums suvokti studijų procesą kaip socialinį darinį ir veikti tuo suvoktu laiku kaip socialioms būtybėms. Būtent antrąją tendenciją ir mėginsime paremti šiuo straipsniu: jame studijų aplinkos sąvoka tirama kaip savitas laiko patyrimas, grindžiantis daugumą mūsų sprendimų.

Studijų aplinka gali tapti keleto mokslo atšakų tema. Svarstyti su studijų aplinka susijusius klausimus galima *teisės teorijos kategorijomis*. Studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, tyrimas tampa pagrindu tirti tokius klausimus, kaip šiuolaikinės studijų aplinkos formavimosi specifika (*šios temos klausimai iliustruojami teisės doktrinos, teisės aktų ir teisinės praktikos pavyzdžiais*). Taip siekiama teisės teoriją priartinti prie teisinės praktikos.

Girdimi vieši diskursai apie studijų aplinką reglamentuojančius dokumentus, savo turiniu retokai gali būti kokybiški. Stokojama įstatyminės bazės, pagrindžiančios universitetinių studijų funkcionavimo veiksmingumą (MOSTA, 2011). Dažnai kyla ginčai dėl dokumentų interpretavimo ribų. Tam tikras socialinių mokslų metodologijos neapibrėžtumas (nepakankamumas) sudaro kliūtį plėtoti autentiškus dokumentinius tyrimus. Dėl metodologinio pobūdžio instrumentų, būtinų dokumentų turiniui kontekstualizuoti šiuolaikinės modernios aukštojo mokslo vadybos ir politikos teorijose stokos, nėra galimybės pademonstruoti, kaip gali būti konstruojamas teorinis diskursas, turintis rekonstrukcinės, pertvarkomosios galios vadybiniams pokyčiams studijų aplinkos kaitos politikos procesuose.

Vis dėlto išsami, visada ir visiems laikams tinkanti studijų aplinką reglamentuojančių teisinių normų (dokumentų) interpretacija yra konceptualiai negalima, nes švietimo dokumentų samprata yra dinaminė, o ne statinė kategorija (Mesonis, 2010). Todėl labai svarbu parodyti, kaip vyksta jų interpretavimo procesas, išanalizuoti, kokios aplinkybės turi įtakos dokumentams pažinti. Sprendžiamos *mokslinės problemos* esminį pagrindą sudaro nuoseklios teorinės perspektyvos ir sisteminio požiūrio į turinio interpretavimą stoka reglamentuojančiuose dokumentuose (teisės aktuose, norminiuose ir metodiniuose dokumentuose). Taigi pagrindinis tyrimo klausimas – kaip, remiantis regla-

mentuojančių dokumentų paradigma, pagrįsti studijų aplinkos turinio analizės perspektyvą ir nustatyti teisinės kategorijos manifestuojantį diskursą ir jo turinį kategorizuojančius duomenis?

Visoje šių įvairaus pobūdžio studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, problemų erdvėje reikia ne tik susivokti, bet ir rasti jų sprendimus įgalinančius veiksnius. Studijų aplinka tyrinėta įvairiais *raiškos aspektais*: mokslinių tyrimų (Jucevičienė, 2001; Lipinskienė, 2002; MOSTA, 2011), studijų (Ramsden, 2000). *Teisinės kategorijos* sampratą tiesiogiai tyrinėjo A.Vaišvila (2000, 2004, 2009), E.Venckienė (2000). Tačiau iki šiol lieka netyrinėtas studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, konceptas, susietas su jį lydintais reiškiniiais, pvz., netradicinių studentų (įvairaus amžiaus, turinčių šeimą, dirbančių, vidutinių gabumų, bet turinčių patirties, norinčių studijuoti jiems tinkamomis formomis ir būdais) atėjimu į universitetą (Jucevičienė, 2010).

Nagrinėdami studijų aplinką kaip reiškinį, kartu jį kontekstualizuojame kaip procesą, sureguliuotą teisės normomis, kurių visuma sudaro bendrą įstatymų, poįstatyminių aktų sistemą. Kiekviena teisės normų sistema pasižymi specifiniais studijų politikos (*studijų kokybės, studijų socialinės-ekonominės aplinkos, studijų sistemos valdymo*) aspektais. Tai sąlygoja jau ta aplinkybė, kad švietimo politikoje aukštojo mokslo sistema yra suprantama konceptualiai savitai, pažymint tam tikras preferencijas egzistuojančioje įstatyminėje sistemoje (LR mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Atskleidami studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, turinį, aktualizuojame teisinių santykių subjektų reikšmes (Mesonis, 2010), žvelgdami per teisių ir pareigų sistemos prasminius kontekstus, kuriuose dominuoja *normatyvistinė samprata*. Tačiau ši teorinė pozicija nėra vienalytė. Akivaizdu, kad toje imanentinėje studijų aplinkos sistemoje mes įžvelgiame ir atstovaujamą savitą sampratų skirties ontologiją – *fenomenologinę ideologiją* (Jonutytė, 2011). Tai individocentriška (intersubjektyvi), į studentą orientuota koncepcija, nustatanti švietimo politikams pareigą studijas matyti kaip visumą, vertybių pusiausvyrą. Šiuolaikinės studijų filosofijos nuostatos yra lygiavertės savo „juridinė“ galia, jos turinio kontekstai yra papildantys, sudarantys integralią vertybių sistemą. Laikantis tokios pozicijos, diskursas apie studijų aplinką kaip teisinę kategoriją tampa labai plačiu pažinimo objektu.

Jau vien todėl individualūs universitetinių studijų sistemos bruožai, tokie kaip konkretūs teisiniai straipsniai, stilistinė raiška ir kokybė, gali būti priežastis kitaip suvokti jos reikšmę švietimo teisės normų sistemoje. Reglamentuojančių dokumentų egzistavimas ne tik konstruoja universitetinių studijų pakopų sistemą, bet padaro funkcionalią ir pačią sistemą. Būtent legitimizuojant studijų aplinkos veiksmingumą teisės praktikoje natūraliai formuojasi poreikis objektyviai suvokti reglamentuojančius dokumentus, jų konceptualų įgyvendinimą.

Švietimo dokumentai yra tiesiogiai taikomi aktai, reguliuojantys studijų proceso santykių subjektų (dėstytojų ir studentų) elgesį. Reglamentuojantys dokumentai, nustatydami studijų aplinkos organizavimo sąlygas ir kryptis, mus tiesiogiai pasiekia tik per interpretacijas (*hermeneutinį kontekstualizavimąsi*) (Vaičaitis, 2009). Hermeneutikos esmė glūdi sampratoje, jog švietimo dokumentų tekstai gali būti pažinūs tik pažįstant studijų aplinką, kurios atspindžiai yra aiškinamieji tekstai. Tai daroma akcentuojant filo-

sofinio metodo svarbą reglamentuojančių dokumentų interpretacijai, jos pažinimui, sudarančiam pagrindą interpretacijos rezultato kokybiniam išbaigtumui.

Teisinės kategorijos turinio interpretavimo metodologija ir yra šio straipsnio *tyrimo objektas*. Taigi, šiame straipsnyje siekiama atskleisti konceptualius studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, interpretacijos aspektus, susijusius su požymiais, interpretavimo subjektais, metodais, turinčiais ir galinčiais turėti įtakos interpretuotojui, faktoriais.

Tyrimo tikslas: numatyti studijų aplinkos turinio analizės perspektyvą ir nustatyti, kaip ji situatyviai ir konceptualiai manifestuoja teisinės kategorijos diskursą.

Siekdami užsibrėžto tikslo realizuojame šiuos *uždavinius*:

1. teoriniu ir praktiniu aspektais kompleksiskai ištirti studijų aplinkos sąvoką, panagrinėti, kokį turinį ji apima;
2. išryškinant metodologines pozicijas, apibrėžti studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, aspektus;
3. aiškinti ir interpretuoti tų dokumentų ir teisės aktų, kurie įtvirtina studijų aplinką kaip teisinę kategoriją, teises normas.

Atskleisdami studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, turinį taikome šiuos *tyrimo metodus*: teorinės literatūros analizę, metaanalizę, reglamentuojančių dokumentų turinio (*content*) analizę.

Studijų aplinkos apibrėžtys: kompleksiskumo ir problemiško diskursas

Aukštojo mokslo sistemoje akademiniai (studijų aplinkos) santykiai yra sureguliuoti teisės normomis, kurių visuma sudaro bendrą teisės normų sistemą. Aiškinant studijų aplinkos sampratos kompleksiskumą, galima pastebėti ir fiksuoti, kad jos struktūros logika pasižymi specifiniais aspektais. Tai sąlygoja studijų aplinkos diskurso problemiskumą, nes ši kategorija suprantama konceptualiai nevienodai. Tenka pažymėti tam tikras preferencijas studijų aplinkos sampratų įvairovėje. Autoriai, analizuodami aukštojo mokslo sistemą, nurodo veiksnių derinius, nusakančius studijų aplinką. Pavyzdžiui, LR mokslo ir studijų įstatymas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. XI–242, pateikia tokį aukštųjų mokyklų mokslo ir studijų erdvės apibrėžimą: *veikla ir (arba) moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra (...), mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą arba rengiant disertaciją (...)* (LR mokslo ir studijų įstatymas, 2009). Mokslinėse publikacijose galima rasti daug bendrų, bet studijų aplinkos esmę atskleidžiančių apibrėžimų, pavyzdžiui: *padaliniai, turintys savo funkcijas ir administracija, kuri teikia paslaugas (...)* (ISO definitions, 2005–2009)

Studijų aplinkos turinys yra edukologijos mokslo teorijų pamėgta problema, todėl egzistuoja daug jos sampratos koncepcijų. Vienos teorijos, atskleidžiamos studijų aplinkos sampratos turinį, aktualizuoja „teisinių subjektų“ (dėstytojų ir studentų) „reikšmę“, kitos į subjekto teisę žvelgia per besimokančių asmenų teisių ir pareigų sistemos prizmę. Štai mokslinėje literatūroje (Jarvis, 2001; Jucevičienė, 2010), nagrinėjančioje edukacinius procesus, galima pastebėti, kad terminas „studijų aplinka“ vartojamas siekiant apibūdinti dvi besidubliuojančias, bet kartu ir skirtingas sampratas – tiek pedagogo organi-

zuotą aplinką, tiek tą aplinką, kurioje mokosi studentai. Šiuo atveju studijų aplinka apibūdinama iš pedagogų pozicijų ir yra institucinio ir pedagoginės sistemos lygmens dimensija. Ji kuriama tam, kad tikslingai skatintų ir įgalintų studentą mokytis.

Lyginant minėtą apibrėžimą su Barr ir Tagg, Abowd (2010) galima pastebėti ryškų kontrastą, kuri sudaro racionalumas ir problemos pažinimo sistemiškumas. Kalbėdami apie panašią aplinką, mokslininkai ją apibrėžia kita definicija – „edukacine aplinka“. Tokios pozicijos laikosi nemažai šios koncepcijos atstovų. Taigi pažymėtina, jog pasi-taiko terminų ir juos atitinkančių sampratų painiavos. Savo ruožtu P. Jucevičienė (2002) pagrindė edukacinės ir mokymosi aplinkos sąvokų skirtumą, siūlydama konceptualias pozicijas. Egzistuojanti įvairių sampratų takoskyra vadovaujasi konstruktyvizmu, teigiančiu, kad mokymasis neatsiejamas nuo konteksto; nustatant mokymo ir mokymosi santykį, pabrėžiama mokymosi paradigma. Taigi mokymosi aprėptis yra daug platesnė nei mokymo. Tačiau mokslininkė pripažįsta, kad ši pozicija nėra jau tokia konceptualiai nesutaikoma.

Vadovaujantis šia išvestine nuostata universitetinių studijų aplinkoje galima išskirti *edukacinę ir mokymo(si) aplinką*, kurios veikiamas žmogus gali mokytis, tobulėti. Ši sąvokų jungtis reikalauja platesnio paaiškinimo. Studijų aplinkos, kaip ir kitų aukštojo mokslo erdvės sąvokų, suvokimo ribų kitimas priklauso nuo artimų ir priešingų paradigminių sąvokų radimosi¹, nykimo ir transformavimosi. *Edukacinės aplinkos* sampratos susiformavimą paskatino *mokymo(si) aplinkos idėja*, kilusi kitoje – informacijos ir informacinių technologijų mokslo žinių – srityje. *Mokymo(si) aplinka* yra bet kokia asmenį supanti informacinė erdvė, kuri gali pasižymėti mokymo(si) galimybe. Ji kuriama, kad tikslingai skatintų ir įgalintų studentą mokytis. Taigi *edukacinė aplinka* bendriausiai yra dinamiška informacinė mokymosi veiklos erdvė, sukurta ir veikiamą edukatoriaus (dėstytojo ar kito ugdymo poveikį kuriančio asmens) ir sąlygota ugdymo tikslo, jį atitinkančio turinio ir jo įvaldymą paremiančių ugdymo formų, metodų ir priemonių, taip pat kitų toje aplinkoje esančių daiktų ir subjektų, turinčių kokią nors įtaką besimokančiam asmeniui, edukacinei informacijai ir (ar) jos sklidimui iki besimokančio asmens. Svarbu pastebėti, kad edukacinė aplinka yra dinamiška, todėl konkrečius jos parametrus galima nustatyti tik tam tikru momentu (Jucevičienė, 2010).

Taigi įvertinus šiuos studijų aplinkos ypatumus akivaizdu, kad ne kiekviena edukacinė aplinka tampa studento mokymosi aplinka. Pirma, studentas turi būti motyvuotas aplinka naudotis, o antra, jis turi sugebėti tai daryti. Vadinasi, edukacinė aplinka turi būti kuriama taip, kad studentas galėtų ją pasinaudoti. Tokį požiūrį atitinka studentą studijuoti įgalinančios edukacinės aplinkos samprata: tai tokios edukacinės aplinkos, kurios kompetencinės, studijų sąlygos suteikia kiekvienam besimokančiam asmeniui mokymosi galios ir turi įtakos sėkmingoms studijoms, sukūrimas.

Kirschne, Vilsteren, Hummel (cit. Jucevičienė, 2010) savo darbuose vartoja terminą *studijų aplinka*, kurioje studentai randa pakankamai reikalingų išteklių bei priemonių. Šioje aplinkoje jiems sudaryta galimybė susikonstruoti *studijų kryptį*, išsikelti tiks-

¹ **Paradigma** – vyraujanti teorija, koncepcija, kurios prioritetiškumas kitų panašių teorijų, koncepcijų atžvilgiu yra įrodytas. Studijų praktikoje diskursą sudaro dvi skirtingos paradigmos: perėjimas nuo mokymo prie mokymosi.

lus ir susiplanuoti veiksmus, kuriuos atliks toje aplinkoje. Šių mokslininkų nuomone, studijų aplinką sudaro žinių aplinka. Žinių aplinka šiuo atveju tampa priemone studijų tikslams pasiekti. Iš to ryškėja, kad studijų aplinka siejama tiek su mokymusi (žinių įgijimas), tiek su mokymu (užduočių planavimas, organizavimas, pateikimas). Todėl studijų aplinka gali būti traktuojama kaip edukacinė aplinka. Apibendrinama atrastas įvairių autorių mintis, P. Jucevičienė pastebi, kad mokymosi aplinkos, kaip edukacinės aplinkos išvestinės, struktūroje vyrauja šie elementai: *studijų proceso charakteristikos, studentų ir dėstytojų sąveikos charakteristikos, edukacinės institucijos pradinės sąlygos*.

Studijų aplinkos esaties ir veikimo supratimą lengvina studijų aplinkai apibūdinti vartojamos metaforos. Bene labiausiai svarstomos G. Morgano (2005) knygoje „Organizacijos įvaizdžiai“ pateiktos metaforos: studijų aplinkos, kaip organizmo, politinės sistemos, nuolatinio kismo. Dažniausiai diskutuojamos studijų aplinkos, kaip *organizmo, politinės sistemos metaforos. Studijų aplinka* panaši į socialinį organizmą, nes jai būdinga *tapatybė ir individualumas, santykiai tarp įvairių žmonių* (dėstytojų – studentų), jų *grupių ir aplinkos*, kurių tarpusavio sąveika primena sudėtingų organizmų veikimą. Ši metafora svarbi studijų aplinkos svarbai išryškinti.

Kalbėdami apie studijų aplinką, jos pobūdį, dažnai susiejame ją su politine sistema. Paminėtina labiausiai paplitusi korporatyvinė politinio valdymo forma, įtraukianti į vadovybės sudėtį paprastus sistemos narius. Taigi, studijų aplinkos politinis įvaizdis nurodo, kad studijų aplinka gali būti suvokiama kaip interesų grupės. Apibendrinant pateiktas metaforas, galima daryti išvadą, kad studijų aplinka atlieka keletą funkcijų, taip išryškindama savo, kaip kompleksinės, įvairialypės sistemos, esatį. Kiekviena pateikta metafora nurodo skirtingą požiūrį į jos veiklą, vadybos sistemą. Pastarieji svarstymai nurodo, kad studijų aplinka iš tiesų yra „daugiakontekstė sistema, kurios kompleksiskumą galima aprašyti įvairiai“ (Word Net Search, 2006). Charakteristikos, nusakančios studijų aplinką ir jos veikimo socialinius aspektus, yra šios:

1. artefaktai – studijų aplinka yra žmogaus (studentų, dėstytojų) veiklos produktas;
2. struktūruota veikla – tikslų ir uždavinių įgyvendinimas nurodo egzistuojant struktūros ir kontrolės mechanizmą, užtikrinantį tikslų ir uždavinių pasiekimą;
3. formalios ribos – studijų aplinka turi savo ribas, kontūrus, kurie dažnai nustatomi žmonių susitarimu.

Įvardytosios charakteristikos padeda lengviau suvokti studijų aplinką ir pateikti bendrą apibrėžimą: *studijų aplinka yra socialiniai dariniai, suformuojami žmonių, siekiančių atitinkamų tikslų, turintys struktūrą ir kontrolės mechanizmą, užtikrinantį tikslų uždavinių įgyvendinimą*.

Tiesa, matoma ir aiški tendencija bendrąją studijų aplinką apibūdinti išskiriant, analizuojant ir vertinant politinius, teisinius rodiklius. Trumpai aptarsime įvardytuosius veiksnius, lemiančius studijų aplinką. Politiniai, teisiniai veiksniai tampa vis svarbesni šiandieninėje besikeičiančioje studijų aplinkoje. Įstatymų laikymasis ir įtaka taip pat lemia pagrindinių aukštosios mokyklos sprendimų priėmimą (Barbuto, 2000). Įstatymai ir teismų sprendimai, apibrėžiantys aukštosios mokyklos veiklą, yra tokie poveikio ele-

mentai, nuo kurių gali priklausyti studijų aplinkos transformacija būtent dėl jų sukuriamo poveikio (Northcraft, Neale, 1990). Taigi, įstatymai nurodo būdą, kaip turi elgtis aukštoji mokykla (organizacija). Tačiau šiuolaikinė aukštoji mokykla susiduria ne vien su teisiniais įstatymais, bet ir su aukštosios mokyklos studijų veiklą reglamentuojančiais dokumentais. Kaip tik jie nurodo aukštųjų mokyklų specifiką, lemia elgseną studijų aplinkoje: tai gali būti ir veiklos standartai, ir darbo teisė, ir lygių galimybių įstatymas, ir įpareigojimas aukštajai mokyklai būti socialiai atsakingai. Pastaruoju metu vis dažniau prie politinių, teisinių veiksnių, nuo kurių priklauso bendroji aukštosios mokyklos studijų aplinka, priskiriamos studijuojančių žmonių interesų (*santykių*) grupės, jų veikla. Studentų grupės stebi aukštosios mokyklos edukacinius, mokymosi veiksmus, padedančius užtikrinti kolektyvinį interesą (*idėją*) (Barbuto, 2000). Taigi, politiniai ir teisiniai veiksniai lemia aukštosios mokyklos veiksmus, kuriais ji įpareigojama sąžiningai elgtis su akademinė bendruomene ir studijų aplinka, t. y. tiek su dėstytojais, tiek su studentais.

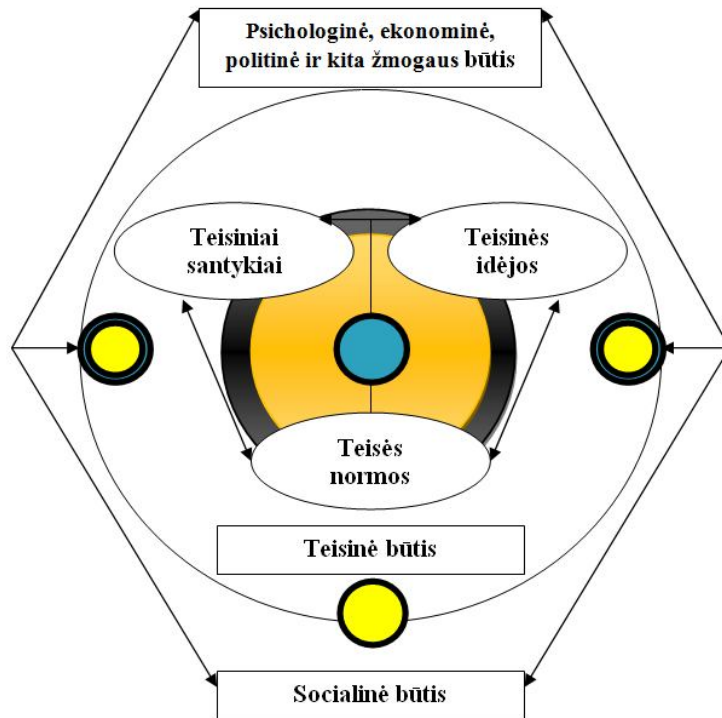
Studijų aplinka kaip teisinė kategorija: teorinio modelio raiškos turinys

Šis straipsnio skyrius – tai vienas diskusijos apie studijų aplinkos, kaip teisinės kategorijos, analizę epizodų, kuris yra savaip originalus ir lokaliai unikalus. Teisinės kategorijos interpretacija sukonkretina mūsų diskusijos teorinę ir disciplininę erdvę, apibrėžia studijų aplinkos episteminių savitumą. A.Vaišvilos teigimu, pažinti studijų aplinką reiškia ne ką kita, kaip pažinti šios studijų erdvės juridizavimąsi, teisės procesą, jo stadijas ir tų stadijų sukuriamus teisės buvimo pavidalus ar lygmenis, kurie vadinami ontologiniais teisės lygmenimis (Vaišvila, 2004).

Teisinės kategorijos modelio kūrimas prasideda nuo būties lygmenų išsiskyrimo (ekonominės-politinės; teisinės ir socialinės) (1 pav.). Iš paveikslo matyti, kad pirmasis būties lygmuo, teisinės idėjos, – tai pageidaujamo socialinių santykių modelio vaizdiniai (kaip būsimo elgesio projektas). Idėjoje jau slypi ryžtingas ir kryptingas siekis virsti teisės normomis, elgesio imperatyvu, modeliu. Šis lygmuo užtikrina teisės sąmoningumą.

Antrasis interesų juridizavimosi lygmuo – teisės normos. Tai idėjinis elgesio taisyklės projektas (modelis), tik jau oficialiai valstybės paskelbtas, suvienytas su valstybės įsipareigojimu jį ginti ir dėl to tapęs visuotinai privalomo elgesio taisykle, pajėgia kreipti įstatymų leidėjus (objektyvizuojamojo intereso turėtojai) norima linkme. Antrasis lygmuo užtikrina norminį sąmoningumo pobūdį ir privalomumą.

Trečiasis lygmuo – teisiniai santykiai. Tai teisės normų formuluojami leidimai, virtę praktiniu žmonių elgesiu (teisiniais santykiais), praktinio funkcionalumo užtikrinimu. Taigi A.Vaišvilos (2004) atlikta analizė byloja apie tai, jog teisinė kategorija konstruojama remiantis šiais trimis lygmenimis, teisės cikliškumas neleidžia išskirti nė vieno iš minėtų teisinės būties lygmenų kaip pagrindinio, svarbiausio, nes teisė yra ne kuri nors viena iš tų stadijų, o tik visos kartu ir, be to, egzistuojančios ne šalia viena kitos, o viena į kitą nuolat pereinančios, viena kitą parengiančios.

Pav. Teisinės sistemos lygmenų juridizavimosi formulė (pagal A. Vaišvilą, 2009, p. 58)

Todėl, studijų aplinka kaip teisinė kategorija tampa teisės, kaip proceso, demonstravimu ir tyrimu, kur kiekviena teisinė kategorija aprašo teisinių santykių žingsnius, nulemia teisinės kategorijos vietą teisės sąvokų sistemoje. Atskleisti, kaip atsiranda viena ar kita teisės norma, – tai suvokti jos judėjimą pagal šią formulę.

Studijų aplinkos kaip teisinės kategorijos įtvirtinimo tendencijos

Studijų aplinka kaip teisinė kategorija reikalauja valstybinio reguliavimo (Puraitė, 2011). Šis procesas reiškiasi per teisinės ir administracinės kontrolės priemones. Jos aptariamose įvairiuose programiniuose dokumentuose, kaip antai *Lietuvos aukštojo mokslo baltojoje knygoje (1999)*, *Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992)* ir jos įgyvendinimo programoje, *Lietuvos švietimo strateginėse nuostatose 2003–2012 m.* ir jų įgyvendinimo programoje, *Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2006–2010 metams plane* ir kituose. Tokio pobūdžio teisinis reguliavimas per pastaruosius metus patiria įvairių pokyčių. Iliustruojame juos kai kuriais studijų aplinkos (studijų, programų kokybės) vertinimo aspektais:

▪ **Sisteminis lygmuo:**

- *Studijų kokybės vertinimas:* LR aukštojo mokslo įstatymas (2000) nustatė aukštojo mokslo sistemos kokybės užtikrinimo principus, taip pat įstatymu numatyti ir kai kurie konkretūs reikalavimai studijų kokybei (pavyzdžiui, 44 straipsnio 2 dalis numato, jog „Studijų programų kokybė periodiškai vertinama. Tai daro Vyriausybės įgaliota studijų kokybės vertinimo institucija ir viešai skelbia savo išvadas, į kurias Ministerija atsižvelgia sudarydama sutartį su aukštąja mokykla“). REGULIAVIMO DISFUNKCIJA: nesusieti valstybės nustatyti studijų kokybės reikalavimai ir aukštosios mokyklos laisvė siekti šių studijų kokybės standartų (Puraitė, 2011).

▪ **Institucinis lygmuo:**

- *Studijų programų kokybė:* priėmus naują Mokslo ir studijų įstatymo redakciją ši veikla yra demonopolizuota, aukštųjų mokyklų studijų programų išorinį vertinimą gali atlikti Studijų kokybės vertinimo centras arba kita aukštojo mokslo kokybės vertinimo agentūra, įtraukta į Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų registrą. Ši įstatymo nuostata įgyvendinta patvirtinus Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašą. REGULIAVIMO TENDENCIJA: *Toks teisinis reguliavimas „sukūrė konkurencinę aplinką Lietuvoje, nes leido aukštosioms mokykloms rinktis savo programų vertintoją“.*

Diskursas apie studijų aplinkos teisinę idėją yra aktualus, kadangi Konstitucinis Teismas baigė nagrinėti bylą dėl Mokslo ir studijų įstatymo (2009) nuostatų konstitucingumo¹. Anot A.Vaišnio, ši Teismo nutarimą² galima apibūdinti kaip lemtingą, išryškintį

---

¹ Byla Nr. 13/2010-140/2010. Vienas pareiškėjas – Seimo narių grupė: Vytenis Povilas Andriukaitis, Julius Sabatauskas, Vydas Gedvilas, Vida Marija Čigriejienė, Andrius Mazuronis, Mantas Varaška, Rima Baškienė, prašo ištirti (2010 m. sausio 21 d., Nr. S-2010-709) Mokslo ir studijų įstatymo preambulėje ir dvidešimtyje šešiuose straipsniuose įtvirtintų nuostatų konstitucingumą. Seimo narių grupė abejoja dėl tam tikrų Mokslo ir studijų įstatymo nuostatų, tarp jų ir reguliuojančių valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo organų formavimo tvarką ir funkcijas, įtvirtinančių skirtingas pareigas valstybinėms ir nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms, nuostatų dėl universitetų rektorių atleidimo nepasibaigus jų įgaliojimams, geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo, gerai besimokančių studentų apibrėžimo ir kt., atitikties Konstitucijai. Pareiškėjas savo abejones grindžia oficialiąja konstitucine doktrina, susijusia su aukštųjų mokyklų autonomija, mokslo ir tyrinėjimų laisve, gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laidojamu nemokamu mokslu ir kt. Kitas pareiškėjas – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2010 m. gruodžio 9 d. Nutarimu), prašo (Nr. 1B-153/2010) ištirti Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitiktį Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai (aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija), 41 straipsnio 3 daliai (gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laidojamas nemokamas mokslas).

² Pasak pareiškėjo – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalimi įstatymų leidėjas, suteikdamas Švietimo ir mokslo ministerijai įgaliojimus nustatyti geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės tvarką, įtvirtino tik pavyzdinį, o ne baigtinį kriterijų, į kuriuos atsižvelgtina nustatant pirmenybės teisę į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, sąrašą, o toks reglamentavimas, kai įstatyme nėra nustatytos esminės Konstitucijoje garantuojamos teisės į nemokamą mokslą įgyvendinimo sąlygos, taip pat kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikytini gerai besimokančiais Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies prasme, ir atitinkamai tai nustatyti pavesta Švietimo ir mokslo ministerijai, prieštarauja Konstitucijai. Taigi, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytas studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose finansavimo valstybės biudžeto lėšomis modelis sudaro prielaidas teigti, kad valstybinės aukštosios mokyklos, turėdamos gali-

naują Universiteto sampratos problemą, kuri gali būti kontekstualizuojama požiūriu: į Valstybės santykį su Universitetu; į Universiteto idėją apskritai. Pirmasis kontekstas turėtų reikštis per autonomijos teisės ir mokslo bei studijų laisvės raišką universitetinėje erdvėje. Pavyzdžiui, kad studijų aplinkoje atsirastų teisės norma, įtvirtinanti universiteto autonomiją, pirmiausia visuomenės sąmonėje turėjo susiformuoti tokios normos idėja – siekis apsaugoti asmens orumą nuo valstybės valdžios. Ši idėja iš pradžių funkcionuoja kaip įrodinėjimas gerbti asmens gyvenimą studijų aplinkoje ir iš tokios pagarbos išplaukiančią naudą visuomenei. Ši idėja nėra privalomas imperatyvas. Ji tampa privalomojo elgesio taisykle (teisės norma), kai jai pritaria akademinės bendruomenės dauguma.

Tačiau taip nėra, mūsų visuomenėje šis klausimas supaprastinamas iki „politinės valios“ argumento, žudančio Idėją ir neturinio demokratinės komunikacijos pamato. Klausimas atsidūrė Teisme, nes Seime 2009 m. priimant minėtą įstatymą, atsakymas buvo pernelyg paprastas: Universitetas – viešoji įstaiga, paslaugos teikėjas. Žinoma, gali būti ir tokia aukštosios mokyklos samprata, tačiau ar kiekvienam universitetui ar daugia-lypei akademinėi aplinkai ji patinka, ar ji tenkina šios visuomenės interesą? Atsakymo derėtų ieškoti Teismo suformuotojo ilgametėje praktikoje.

Pabrėžtina, kad Teismas ne kartą¹ pasisakė dėl studijų aplinkos esmės, joje besiklostančių teisinių santykių, jų dalyvių teisių bei pareigų ir studijų aplinkos savitumo ir autonomijos. Studijų aplinkos autonomijos stiprinimas apima dvi tendencijas. Viena vertus, keičiama teisinė bazė: atsisakoma detalaus reglamentavimo, o įstatymuose įvirtinami bendrieji principai. Be to, keičiasi mokslo ir studijų įstaigų teisinis statusas: įvirtinama juridinė nepriklausomybė, atsisakant pusiau nepriklausomų vyriausybinių organizacijų statuso. Kita vertus, mokslo ir studijų įstaigoms suteikiama daugiau finansinės laisvės. Be to, mokslo ir studijų įstigoms suteikiama daugiau laisvės nustatant savo misioną, formuojant mokslinių tyrimų ir programų paketą, įtvirtinamas valdymas „per atstumą“.

Analizuojant Teismo paskelbtas išvadas, galima teigti, kad studijų aplinkai, kaip teisinei kategorijai, būdingi ir būtini šie elementai:

1. studijų aplinkoje besivystantys teisiniai santykiai ir formuojamos teisinės idėjos tampa pagrindu nepriklausomo mokslo formavimuisi, egzistavimui ir pažangai, taip užtikrinant mokslinės minties ir jos išraiškos laisvę;
2. studijų aplinka laikytina terpe, kurioje formuojasi ir vystosi sąsajos tarp akademinės laisvės ir aukštosios mokyklos autonomijos, kaip glaudžiai tarpusa-

---

mybę priimti asmenis studijuoti ir patenkinti valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį bei siekdamas gauti finansavimą tokiems specialistams parengti, turi nustatyti tokius priėmimo į studijas kriterijus bei jų reikšmę, kurie iš esmės nesiskirtų nuo Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytų geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo kriterijų bei jų reikšmės, o toks reglamentavimas, pareiškėjo nuomone, akivaizdžiai prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintai aukštųjų mokyklų autonomijai. Šaltinis: Konstitucinio Teismo pranešimai. Prieiga per internetą: <www.lrkt.lt>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2011 m. gruodžio 22 d.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas, 2002 m. vasario 5 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas.

- vyje susijusių dalykų. Ši terpė tampa teisinių santykių ir idėjų, kurios savo vystymosi procese įgauna privalomą galią teisės normos, pradžia;
3. nepriklausoma studijų aplinka užtikrina mokslo, tyrimo ir mokymo laisvę, gina akademinę bendruomenę (mokslininkus bei dėstytojus) nuo politinio ir ideologinio poveikio, tačiau ji negali būti atsiejama nuo valstybės teisinio reguliavimo ir kontrolės;
  4. valstybinis studijų aplinkos reguliavimas ir kontrolė privalo būti nustatyti teisės aktuose ir pasireikšti aukštosios mokyklos, kaip studijų aplinkos formuotojos bei puoselėtojos, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei.

Atkreiptinas dėmesys, kad šie studijų aplinkos elementai taip pat atspindėti Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo, Lietuvos Aukščiausiojo teismo ir kitų teismų praktikoje, nagrinėjant civilines ir administracines bylas, susijusias su švietimo sistema ir joje besiklostančiais teisiniais santykiais.

Išvados

Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus, suformuluotos šios pagrindinės išvados:

- Remiantis mokslinėje literatūroje egzistuojančiais teoriniais požiūriais, buvo konceptualizuota ir išgryninta kompleksinė studijų aplinkos definicija. Studijų aplinkos terminas mokslo ir studijų sistemoje vartojamas dviejuose kontekstuose: tai edukacinė aplinka, kurioje studentas mokosi, ir mokymo(si) veikla, aplinka ne tik žinioms taikyti, bet ir joms kurti. Abiem šiais atvejais studijų aplinka įvardijama kaip žmogui vertinga aplinka, informacinė erdvė, pasižyminti mokymo(si) galimybe, kryptingumu, kontrole. Edukacinė aplinka sukuriama ir veikiama dėstytojo ar kito ugdančio asmens. Mokymo(si) aplinka – besimokančio individo lygmens dimensija. Ja laikoma ta informacinės erdvės dalis, kurią žmogus atpažįsta kaip savąją mokymosi aplinką ir ją panaudoja.
- Studijų aplinka kaip teisinė kategorija gali būti kontekstualizuojama ontologiniais (būties) teisės lygmenimis: *teisinė idėja* – pageidaujamo socialinių santykių modelio vaizdinys, būsimo elgesio projektas, imperatyvas; *teisės norma* – interesų juridizavimosi žingsnis. Elgesio taisyklės projektas, oficialiai paskelbtas valstybės teisės sistemoje; *teisiniai santykiai* – tai teisės normų formuluojami leidimai, virtę žmonių elgesiu. Studijų aplinka kaip teisinė kategorija tampa teisės, kaip proceso, demonstravimu ir tyrimu, kur kiekviena teisinė kategorija aprašo teisinių santykių žingsnius, nulemia teisinės kategorijos vietą teisės sąvokų sistemoje.
- Studijų aplinkos kaip teisinės kategorijos analizei pasiūlyta instrumentuotė yra holistinio, dinamiško pobūdžio. Ji konstruojama remiantis nepozityvistine metodologija, atitinka teisinės kategorijos požymius. Teisinės idėjos, kaip studijų aplinkos elementas, įgauna norminę išraišką tikrai iš dalies, t. t. atvejais. Teisinės kategorijos pagrindą sudaro šie elementai:
  - *teisinė idėja*: nepriklausomo mokslo formavimas, mokslinės minties ir jos išraiškos laisvė;

- *teisinė norma*: sąsajos tarp akademinės laisvės ir aukštosios mokyklos autonomijos, teisinių santykių ir teisinių idėjų, kurios savo vystymosi procese įgauna privalomą galią teisės normos forma, pradžia;
- *teisinis reguliavimas*: studijų aplinka užtikrina mokslo, tyrimo ir mokymo laisvę, tačiau ji negali būti atsiejama nuo valstybės teisinio reguliavimo ir kontrolės;
- *atsakomybė ir atskaitomybė visuomenei*: studijų aplinkos formavimas, reguliavimas bei kontrolė.

Literatūra

- Barr R. B., Tagg J. From Teaching to Learning – a new Paradigm for Undergraduate Education. *Change*, 27 (6), 12–25.
- Barbuto J. E. Jr. (2000). Power and the changing environment [interaktyvus]. *Journal of Management Education*, 24 (2), 289. [žiūrėta 2012 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com>>.
- Jarvis P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas: VDU.
- Jucevičienė P. ir kt. (2010). *Universiteto edukacinė galia: atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Mokslo monografija. Kaunas: Technologija, p. 64.
- Jucevičienė P., Stanikūnienė B. (2003). The University Teacher's Educational Competence in the Context of Learning Paradigm. *Socialiniai mokslai*, 1 (38), 24–29.
- Jonutytė J. (2011). *Tradicijos sąvokos kaita*. Vilnius: VU leidykla.
- Kuhn T. (2003). *Mokslo revoliucijų struktūra*. Vilnius: ALK Pradai.
- Kūris E. (2001). Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (1). *Jurisprudencija*, 23 (15), 50.
- Kirsher P. A., Vilsteren P., Hummel H. (1997). A study environment for acquiring academic and professional competence. *Studies of Higher Education*, 22 (2), 151–171.
- Land S. M., Hannafin M. J. (1991). Student-Centered Learning Environment. In D. H. Jonnassen, S. M. Land (red.), *Theoretical Foundation of Learning Environments* (pp. 1–24). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Lipinskienė D. (2002). *Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka*. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU, 2002.
- Lipinskienė D. Jucevičienė P. (2001). *Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti sistema mokymosi paradigmos kontekste*. Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: konferencijos pranešimų medžiaga (pp. 224–231). Kaunas: Technologija.
- Lipinskienė D. (2001). Studijuoti skatinanti aplinka: jo reikšmė studento mokymuisi. *Tiltai*, 2 (15), 73–77.
- Mesonis G. (2010). *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Registrų centras, p. 18–21.
- Morgan G. (2005). *Images of Organization*. Sage Publications, 414 p.
- Northcraft G. B., Neale M. A. (1990). *Organizational Behavior. A Management Challenge*. Chicago: The Dryden Press, p. 598.
- Projektas „*Studijų sistemos analizė ir tobulinimas (STAT)*“ veiklos „*Studijų politikos tyrimų metodologijos sukūrimas ir koregavimas*“. (2011). Antrosios tarpinės ataskaitos santrauka.
- Puraitė A. (2011). Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo teisinio reguliavimo problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 3 (4), 1229–1252.
- Ramsden P. (2000). *Kaip mokyti aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Aidai.

- Vaičaitis V. A. (2009). *Hermeneutinė teisės samprata ir konstitucija*. Vilnius: Justitia, p. 9.
- Vaišvila A. (2000). *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia.
- Vaišnys A. (2014). Universiteto idėja teisme, seime ir universitete, arba apie teisę ir dvasią be dialogo. *Parlamento studijos*. Prieiga per internetą: <http://www.parlamento-studijos.lt/Nr11/11_izanga_vaisnys.htm#footnote-59048-3>.

Šaltiniai

- ISO definitions. Policies, procedures and processes. Bizmanuals Inc. 1999–2005. Prieiga per internetą: <http://www.bizmanualz.com/ISO9000-2000/ISO_definitions.html>.
- Projektas „*Studijų sistemos analizė ir tobulinimas (STAT)*“ veiklos „*Studijų politikos tyrimų metodologijos sukūrimas ir koregavimas*“. Antrosios tarpinės ataskaitos santrauka. MOSTA, 2011.
- Word NetSearch. Word Net.a lexical database for the English language. Cognitive Science Laboratory: Princeton University, 2006. Prieiga per internetą: <<http://wordnet.princeton.edu/perl/webwn?s=organization>>.

Teisės aktai

- Lietuvos švietimo koncepcija ir jos įgyvendinimo programa. Vilnius, 1992.
- Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. ES PHARE programa „Lietuvos aukštojo mokslo refoma“. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija, 1999, p. 79–82.
- LR aukštojo mokslo įstatymas. 2000 m. kovo 21 d. Nr. VIII–1586. Valstybės žinios. 2000, Nr. 27–715.
- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (MSĮ, Žin., 2009, Nr. 54–210).
- LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX–1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“. Valstybės žinios. 2003, Nr. 71–3216.
- LR Vyriausybės 2006 m. balandžio 5 d. nutarimas Nr. 335 „Dėl Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006–2010 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2006, Nr. 39–1394.
- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas*. 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI–242 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. lapkričio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/ti/docs/istatymai/MSI.pdf>>.
- Studijų kokybės vertinimo centro veikla 2009 metais [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2012–11–25]. <http://www.skvc.lt/files/2009_ataskaita/SKVC_ATASKAITA-2009.pdf>
- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI–242. Valstybės žinios. 2009, gegužės 12, Nr. 54–2140.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas, 2002 m. vasario 5 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas.
- LR Vyriausybės 2010 m. rugsėjo 22 d. nutarimas Nr. 1317 „Dėl Aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo tvarkos aprašo ir aukštųjų mokyklų akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2010, Nr. 113–5760.

Summary**STUDY ENVIRONMENT AS A LEGAL CATEGORY****Sergejus Neifachas***Lithuanian University of Educational Sciences, Lithuania***Andrej Rudanov***PO Institute of Life Science and Educology, Lithuania*

This article was prompted by the disputes often arising in Lithuanian public discourse and concerning the change in the study environment in higher education, the limits of the interpretation of study environment as a legal category, and a certain vacuum in the legal philosophy of the educational system, which prevents proper development of the authentic science of education law. Writing about the study environment means writing about higher education, the law, and the perception of the law, while writing about the interpretation of the study environment should start with the theories of concept interpretation. We will therefore see that the interpretation of *study* and *environment* as legal concepts will undoubtedly link the science of law to hermeneutics, education science, politics, and philosophy. Examination of the study environment as a legal category in the legal discourse about Lithuanian higher education is very poorly developed. This is how the idea for this article came about: to present the perception of the study environment as a legal category through the examination of interdisciplinary public (education) policy and legal research. The article aims to discuss the concept of study environment and its content, to define aspects of the formation (content contexts) of the study environment as a legal category by highlighting methodological positions, and to explain the legal norms that establish the study environment as a legal category.

Key words: study environment, legal category, legal idea, legal norm, legal relationship in the study environment, limits of legal regulations.

Received 17 December 2013; accepted 27 December 2013

Sergejus Neifachas

Associate Professor, PhD, Lithuanian University of Educational Science, Faculty of Education, 39 Studentų Street, LT-08106 Vilnius, Lithuania.

E-mail: sergejus_neifachas@yahoo.comWebsite: <http://www.leu.lt>**Andrej Rudanov**

PO Institute of Life Science and Educology, 40 A. Goštauto Street, LT-01112 Vilnius, Lithuania.

E-mail: andrej.rudanov@gmail.comWebsite: <http://www.gmei.lt>